

NADNARAVNA MJESTA

U POVODU 6. NORDIJSKO-KELTSKO-BALTIČKOG FOLKLORISTIČKOG SIMPOZIJA, TARTU (ESTONIJA), OD 4. DO 7. LIPNJA 2012.

NADA KUJUNDŽIĆ

Nakon Galwaya (1991.), Kopenhaga (1996.), Dublin (1988. i 1996.) i Reykjavika (2005.), Nordijsko-keltsko-baltički folkloristički simpozij po prvi je puta održan na istočnoj strani Baltičkog mora, i to u pitoresknom estonskom gradiću Tartuu. Simpozij u organizaciji Odsjeka za estonsku i komparativnu folkloristiku i Odsjeka za skandinavske studije Sveučilišta u Tartuu, Centra za izvrsnost kulturalne teorije i studentske udruge NEFA (Nordisk Etnologisk Folkloristisk Arbetsgrupp) bio je posvećen nadnaravnim prostorima, elementima nadnaravnoga u prirodnim i kulturnim krajolicima te vezama ljudskih zajednica i njihovog okoliša. Osobita je pažnja bila posvećena narativnim praksama kojima se pojedinima prostorima (primjerice, crkvama, napuštenim kućama, jezerima, grobljima, brdima, itd.) pridaje nadnaravni karakter, kao i načinima na koje su nadnaravni prostori prikazani u pojedinim folklornim / književnim žanrovima. Tijekom četiri dana, koliko je simpozij trajao, folkloristi i etnolozi iz velikog broja europskih i azijskih zemalja te Sjedinjenih Država imali su priliku poslušati zanimljiva i provokativna predavanja, razmijeniti ideje i informacije i uživati u bogatom kulturno-društvenom programu za koji su se pobrinuli organizatori (razgledavanje grada uz stručno vodstvo, izleti brodom rijekom Emajögi, posjet Muzeju agrikulture itd.).

PREDAVANJE ERGA-HARTA VÄSTRIKA BILO JE POSVEĆENO TZV. PLACE-LOREU, MLADAHNOJ GRANI FOLKLORISTIKE KOJA SE BAVI PREDAJAMA I VJEROVANJIMA VEZANIM UZ MJESTA, NAZIVE MJESTA TE PREDMETE I POJAVE U OKOLIŠU

TARTU KAO "NADNARAVNO MJESTO" Uz tradicionalne riječi dobrodošlice od strane predstavnika Sveučilišta (vice-rektor Martin Hallik) i pojedinih Odsjeka – organizatora (Daniel Sävborg s Odsjeka za skandinavske studije, Ülo Valk s Odsjeka za estonski i komparativni folklor), okupljenima se obratila i predstavnica studentske udruge NEFA, Katre Koppel. Nakon što je istaknula koliko je njoj i njezinim kolegama/icama zadovoljstvo vidjeti kolege/ice čije su knjige i članke čitali i proučavali za ispite, kao i one čijim se knjigama i člancima unaprijed raduju, Koppel je publici uputila i jedno upozorenje. Sam Tartu, istaknula je, jedno je "nadaravno mjesto" koje će zacijelo očarati, a možda i začarati sve one koji u njega dođu. Izrazivši nadu da će ih

stepenice koje krase poster za simpozij odvesti u neke više intelektualne sfere i nadnaravne prostore znanja, Ülo Valk prepustio je podij uglednom švedskom etnologu i stručnjaku za legende i predaje Bengtu af Klintbergu, koji je održao izlaganje o pučkim vjerovanjima vezanima uz paprat. U naredna tri dana, održano je čak deset plenarnih predavanja te pedeset i sedam prezentacija raspoređenih u petnaest panela.

Većina plenarnih predavanja bila je posvećena legendama i predajama. Lina Būgienē predstavila je zanimljiv korpus latvijskih priča kojima se objašnjava izgled, porijeklo, karakteristike ili nazivi pojedinih mjesta i dijelova krajolika. U tom smislu, istaknula je Būgienē, pripovijedanje postaje sredstvom personalizacije krajolika – zaozračivanje pojedinog prostora u narativno ruho dovodi do njegovog "pripitomljavanja", pretvaranja u osmišljen, koherentan, ljudski prostor. Būgienē se također osvrnula na to kako se suvremene prakse vezane za okoliš i promjene u krajoliku općenito reflektiraju u spomenutom korpusu. Terry Gunnell analizirao je motiv ukletih i/ili začaranih mjesta (tzv. *power spots*) u nordijskim, škotskim i irskim legendama i predajama, dok se John Lindow pozabavio motivom crkvenog dvorišta kao graničnog prostora koji razdvaja žive i mrtve, sekularno i profano. David Hopkin predstavio je povijesne predaje koje su u devetnaestom stoljeću prikupili francuski folkloristi, u nadi da će u sakupljenom materijalu pronaći neku vrst "narodne" povijesti Francuske. Ovakva alternativna, čak popularna povijest, smatra Hopkin, uvelike bi pomogla objasniti postupke seljaka krajem 18. stoljeća koji su doveli do konačnog sloma feudalizma u Francuskoj. Uzimajući kao polaznu točku legende o svecima (sveta Katarina Aleksandrijska), Irma-Riita Järvinen pokazala je kako odabrani materijal može biti informativan i koristan ne samo povjesničarima, već i folkloristima. Na koji je način puk prisvajao i prilagođavao službene crkvene tekstove? Koje su uloge dodjeljivali službenim svecima u svakodnevnom životu? Kako je širenje crkvenih učenja utjecalo na postojeća pučka vjerovanja? – neka su od pitanja koja je otvorila Järvinen. Uloga folkloristike kao "nacionalne znanstvene discipline", ili možda bolje reći "narodnotvorne znanstvene discipline" u uspostavljanju mladih europskih država (u duhu tematske odrednice simpozija, analiza slučaja obuhvatila je baltičke i nordijske države), tema je o kojoj je u svom izlaganju govorio Diarmuid Ó Giolláin. Polazeći od definicija bajke (*Märchen*) i predaje (*Sage*) Maxa Lüthija, Daniel Sävborg ponudio je intrigantno čitanje islandskih *saga*. Iako hvaljene upravo zbog realističkih prikaza svakodnevnog života i odnosa među pojedinim društvenim skupinama, junaci *saga* povremeno dolaze u doticaj s nadnaravnim bićima i pojavama. Način na koji narativ tretira susret s nadnaravnim, tvrdi Sävborg, ovisi prvenstveno o mjestu susreta. Tako su susreti na Islandu, odnosno na mjestima koja su poznata pripovjedaču i publici, prikazani u stilu legendi i predaja, dok oni smješteni na (uglavnom nepoznate) prostore izvan Islanda u izrazu i duhu više naginju bajkama.

NOVI PRAVCI ISTRAŽIVANJA U FOLKLORISTICI

Intelektualnu znatiželju publike možda su ipak najviše zagolicala tri plenarna predavanja u kojima su predstavljena nova istraživanja u folkloristici. Predavanje Erga-Harta Västrika bilo je posvećeno tzv. *place-loreu*, mladahnoj grani folkloristike koja se bavi predajama i vjerovanjima vezanim uz mjesta, nazive mjesta te predmete i pojave u okolišu. Västrik je također predstavio djelovanje posebne istraživačke skupine koja se krajem prošloga stoljeća formirala u okviru Estonskog folklorističkog arhiva. Skupina je zaslužna za ekstenzivan terenski rad, prikupljanje, dokumentiranje i analizu tekstova kao i njihovu digitalizaciju te pokretanje serije knjiga (uglavnom antologija) posvećenih *place-loreu*. Jonathan Roper pozvao je na kritičko preispitivanje opozicije narodno vjerovanje – educirani skepticizam jer, kako je istaknuo, niti je puk uvijek lakovjeran niti su znanstvenici uvijek skeptični. Kao alternativu uobičajenoj dijalektici predložio je semiotički četverokut koji se sastoji od sljedećih kategorija: narodno vjerovanje, znanstveno vjerovanje, narodni skepticizam, znanstveni skepticizam. Upravo se skepticizam, smatra Roper, nameće kao novi pravac u izučavanju usmene književnosti. Na kraju krajeva, podsjetio je, bez skepticizma ne može biti riječ o vjerovanju već znanju. U najboljoj maniri montipajtonovske uzrečice "A sada nešto sasvim drugačije", Timothy Tangherlini pozvao je okupljene u lov na trolove! Najjednostavniji način za pronalaženje trolova (i drugih nadnaravnih bića) u golemim korpusima često neprecizno klasificiranih tekstova (poput 30 000 danskih legendi i predaja iz zbirke Evalda Tanga Kristensena, čijom se analizom, klasifikacijom i digitalizacijom bavi Tangherlini) jest pomoću računalne tehnologije. Novi softver na kojem trenutno radi tim stručnjaka s Tangherlinijem na čelu, trebao bi olakšati folkloristima smještanje odabranog korpusa u geografski kontekst te uspostavljanje specijalnih veza među lokacijama koje se spominju u tekstovima, mjestima na kojima su priče zabilježene itd.

FANTASY ROMAN, SNOVI, RAŠLJARI...

Provodni motiv na većini paralelnih sesija također su bile legende i predaje. Prezenteri su se pozabavili legendama, predajama i vjerovanjima iz različitih dijelova svijeta (havajske, engleske, rumunjske, estonske, finske, turske, itd.). Neki od sudionika detektirali su i analizirali elemente folklora u književnim tekstovima poput Čehovljevih i Joyceovih kratkih priča (Éilís Ní Dhuibhne Almqvist) i *fantasy* romana (Bārbala Simsona). Također je bilo riječi o osobnim narativima o susretima s izvanzemaljcima (Kirsi Hänninen), snovima u književnim i izvanknjiževnim

kontekstima (Annikki Kaivola-Bregenhøj, Kendra Wilson), prikazima i statusu osoba s invaliditetom u folklornim žanrovima (*Eva Þórdís Ebenezersdóttir*), doživljaju mjesta na kojima su se odigrale osobne i/ili nacionalne tragedije (Paul Codwell), rašljarima (Kristol Kivari), itd. Simpozij je uz riječi zahvale svim organizatorima i sudionicima/cama zatvorio Ülo Valk, izrazivši nadu u ponovno okupljanje i skoro viđanje na 7. nordijsko-keltsko-baltičkom folklorističkom simpoziju. Inače, uspojedno sa simpozijem održan je intenzivni seminar za studente poslijediplomskih studija *Placing Texts: Folk Narrative & Spatial Construction* (Smještanje tekstova: narodni prozni tekstovi i konstrukcija prostora). ■